

ERDÉLY.

BENEDEK ELEK.

Az Előírs egyik legutóbbi száma csunya támadást intézett Benedek Elek ellen . . .

A „mesemondók mosolygásával“ arcán, lelkében székely népének százados regéivel jött le hozzánk a fiatal Benedek Elek. Ma, másfél emberöltő multán, regélő apák szemében tükröződik az Ő mosolygása, gyermek ezreinek lelkében visszhangzik az Ő mesemondása. Mindnyájunknak jutott valami az „osztály“ból. A vadlibára fölneszelő tanyai, a karácsonyfás városi gyerekek egy emlékezéssel ismerik egész életükben. Elek apót, egy őszlőnnel érzik a magyar népmese valóságát. A magyar népmeséét: az utóbbinak irodalmi formáját ugyanis Benedek Elek alkotta meg.

Általában német versikék gyatra, Kindermärohen-ek szintelen fordításai elégitették ki ő előtte a városi ifjúságot; földművelők fiaj pedig szűkebb hazájuk mesekincsében lelték műveltségük sokszor egyedüli forrását. A nemzetek egészének közös hagyományaiból édeskeveset ismertek pl. a mi alföldi magyarjaink. Benedek elhozza Krízát, elhozza a családjá, népe szellemi örökségét, önmagában ujjaalakítja a különböző vidékekről származó gyűjtéseket; közérthető kezesetlen, de irodalmi nyelvűvé olvasztja őket; végül pedig sorra veszi a magyar nemzeti, történelmi mondákat s hozzáidomítja őket a népmese tartalmához és alakjához. Ehhez természetesen oly kivételes tehetségre, oly stílusbeli és gondolkodásbeli kiválóságokra volt szükség, mint amilyennel Benedek birt. Meggondolt, szinte azt mondhatnók, szemérmes bekezdések, meg-megiramló ártatlan pajzánság, meserészletek, amikben szinte lehetét érezni a csodálatos rengetegnek. az aranybarna áprilisi szántóföldnek; bölcs beszédszünetek, recitációszerű, balladás szólamok: — ezek amúgy is jellemzői a székely mesének. De Benedek volt az, aki ezeket a székely (és egyéb magyar) értékeket csorbitatlanul áthozta az irodalomba. Csorbitatlanul, hiszen levegőjüket egynek érezzük az eredeti székely népballadákéval.

Így vált lehetségessé, hogy a népmese tárgyköre és formája az úgynevezett művelt osztály számára ma éppoly eleven valami, mint ahogy a nép szélesebb rétegeinek tudomásuk lett pl. Botondról.

Petőfi és Kossuthon nőtt széles, nemzeti demokráciától áthatott műveltségünk nyilván föllélegző elégteliséggel fogadta ezt az üdvös szellemi szintézist. És Benedek Eleket a kiegyezés utáni Magyarország nemzeti egyöntetűségének kialakításában bizonyára nem jelentéktelen szerep illeti meg. A képviselőház, melyben az ifjúsági irodalom mellett lándzsát tör, vállvonogatva, sőt bizonyos megütődéssel hallgatja ugyan — hisz fontosabb a véderővita . . . De a mag immár el volt vetve.

Benedek a *Néptanítók Lapjában* segít kifejtetni a magyar képességeket. Fölvilágosít, ismerteti, megszeretteti öreggel, fiatalal a hagyomány és a nép monumentumait. A *Nagy magyarok életé*-ben sokrétűen, különböző vonatkozások útján fejeződik ki Benedek jellemének három vonása: a 48-as, munkás, emberi alapú hazaszeretet, a székely nép fiának életerős fajimádata és a sajátosan méla-szinezetű férfiasság.

A tradíció e művészi kerekdedséggel való újjáélesztése szempontjából nem közömbös, hogy Benedek annak a törzsnek sarjadéka, melyben a *történelmi öntudat* szinte arisztokratikus intenzitással él és gyümölcsözik napjainkig. (Benedek családja maga is 700 évről tud számot adni.) Így akár Szenczi Molnár Albertről, akár Berzsenyiről vagy Széchenyiről ír, valamiképpen hivatkozhat egy időtől független vérbeli, szellembeli azonosságra; más szóval: öröklött jogai vannak a magyar történelem kérdéseiben. Népének, az erdővidéki atyafiságnak sorsa csontjáig az övé. A jobbágyok felszabadulásának egyik megpecsételője, hiszen az úri házakat a nép történeteivel hódítja meg. De egyébként is: székely elbeszéléseiből csakúgy árad a lőfő vitézség, a leányarcú bajnokok virtusának a levegője.

Másként áll szemben a nép egyéb rétegeivel, a pappal, a zsentrivel, tanítóval. Ezeket átható tekintettel veszi szemügyre, tragikumot lát alágördülni életük folyásában, de — tán századvégi általános vonás ez — mintha kitérne a megsemmisítő végkövetkeztetés elől. Ilyenkor hangulattal csittítja önmagát és az olvasót. Tiszta példa erre *Falusi bohémek* c. novellája, melynek tragikumát az enyhíti, hogy visszaemlékezés csupán, a révbejutott ember elégikus visszatekintése.

De nem is ez utóbbi területen van Benedek magvető, — vagy az ő kedves gondolata szerint — *gyümölcsfaültető* hivatása. A gyermekek Magyarországa: ez az ő örök és dús gyümölcsöskertje.

Sorsszerű, hogy önmagát a leggyönyörűbben *Testamentumában* szólaltatja meg, melyet fiának, gyermekének szánt. A családi költészetnek, a tűzhely bensőségében megizzított poézisnek gyöngye ez a munka. A meghiggadt, tevékeny férfiember, az apa, gyermeke elé teríti örökbekapott és kiharcolt erkölcsi tartalmát, — a legnemesebb tartalmat Kölcsey óta. — Benedek *letelél* erősen gyökerezik: halott apját odagondolja legszebb perceihez őrző angyalnak, anyjára a legtisztább rajongással emlékezik vissza, de jövőt járó elmozdásaiban is ugyanennyi a hév és áhítat. Az Óserő papja ő, olyan, ki a csírázó vetésben, a tavaszi életújulásban szereti Istenét. A szántó-vető ember életimádatával veszi körül nevének és szellemének örökösait. A *Csendes órák* hitvespárja néhol himnuszos hangulatú, — a szentimentalizmustól mértföldnyire tartja az anyaföld szerelme, mely minden érzelmi motívumot sajátosságosan nemessé mélyít. És Benedek szeret kaszálni, kapálni, gyümölcsfát ültetni . . .

Az *Édes anyaföldem!*-ben írja ezt a mondatot: „ . . . attól a pillanattól fogva, hogy tollamon beszélhetek az én népemhez, mind a mai napig magamat *papnak* éreztem“. Az mondja ezt, aki mindnyájunk kezébe adta a *Magyar mese-és mondatvilág*-ot. Itt ismerszik meg, mennyire távol állott Benedektől a *folklerisztikai* szempont (Herder!). Ő tudta, érezte, hogy missziót teljesít, hogy szükséges nemzeti működés végrehajtója. Sőt több: nincs írónk, aki nagylelkűbben, személytelenebbül adta volna vissza népének kulturáját költészetében. Izgavérig egy a fajtájával. Ha ő mesél, a székely esték regehangját véljük hallani. A népből indult, a nép közt élt, a nép számára munkálkodott: nem szakad el tőle pillanatra sem s így súrlódás nélkül mozgató, eleven ereje magának a népnek. Székely testvérei szemében bizonyára ő leghatalmasabb regős, aki valaha élt. Ha ehhez hozzávesszük, milyen átfogó intelligenciával tudott megfelelni az integermagyarság szellemi követelményeinek, mennyire lelkünkben, az anyaországi magyarok lelkéből írta általános érdekű műveit, világossá válik előttünk, hogy Benedek Elek azért hatott oly széles körökben és oly mélyen, mert benne ön-

magunk legtisztább megszemélyesülését éreztük. Hatásának értékét az adja meg, hogy népköltészetet közvetített. Népünk legsajátabb lelki alkatát rögzítette egyének százezreinek szívébe.

Külön nevelői jelentősége, hogy leszűrt nemes erkölcsi tartalmat adott vissza, illetőleg hangsúlyozott munkáiban. Igen fontos ez: hiszen egyedül a mesemondó az a nevelő, akinek hatását a gyermek a maga egészében elfogadja. Mert: „mese“ . . .

A háborút követő összeomlás Benedeken tán nagyobb sebet hasított, mint bárki máson. Mintha a kart vágták volna ketté, mely összeölelte a Királyhágón túli nemzetet a Királyhágón innenivel. Menekülnie kell ősei kisbacomni portájáról. Cserben kell hagynia a facsemetéket . . . A forradalmak mintha kigúnyolnák az ő élete törekvését: „hát *ezeknek* írtam én a könyveimet?! . . .“ A kommün betiltja a *Jó Pajtás*-t. A kétségbeesés már-már kiüti kezéből a munkás tollat. De ime, egyszer csak újra megmozdul benne valami ősi ösztön: megalkotja „egy nép és egy ember“ regényét, az *Édes anyaföldem!*-et. Utolsó könyvének hiszi és „régii adósságát“ véli leróni papirosravetésével. Ahogy föleleveníti a saját és népének multját, tán áhitatos emlékezés ejti meg: és kiadja a legszebb székely népballedákat. Megint egy részlet a „régii adósságból“. Közben hívja valami, követelve hívja — haza Erdélyországba. A székely Anteusz újra dolgozni akar — írni, ültetni, kaszálni. Bücsúzük tőlünk: „Most pedig a fehérhajú dalnok sietve siet, röpülve röpül haza, leberulni ennek a szomorú földnek a kebelébe“. Otthon van Benedek Elek ismét. Dolgozik.

(Szeged.)

Szeri Endre.

JORGA ÉS A MAGYAR PROPAGANDA.

A romániai Szociológiai Intézet 1924. év folyamán felkérte Jorga Miklós egyetemi tanárt, a dáko-román kontinuitás és a székelység román származásának buzgó vegyészét, hogy *Románia külpolitikája* c. előadás-sorozatának keretén belül egy konferenciát tartson a román külföldi propagandáról. Jorga annak idején (május 25-én) megtartotta felolvasását, melyből bő ismereteket szerezhetünk a magyar és a bolgár propagandáról, a román propagandáról azonban majdnem semmit sem mond. Előadásának bevezetésében megállapítja, hogy:

. . . nagy különbség van a régi és a mai propaganda között. A lengyelek bámulatos propagandát végeztek. A *magyarok* — nem is olyan régen — mikor szabad államuk visszaállításár dolgoztak, hatalmas munkát fejtettek ki; ezt a propagandát azonban egy Kossuth, egy Türr és egy Michievicz vezették, kik a politikának, a tudománynak és irodalomnak legkiválóbb emberei voltak. Más szempontból pedig, ezt a propagandát nem vezette sem az érdek, sem a megrendelés, hanem a *nép lelke*. Igen, ha szó van a nép lelkéről, mely szabadságának érdekében kiált, jogaiért harcol és megvetéssel utasít vissza minden rágalmat, — akkor ez a propaganda egy boldogító eszköz . . . Ilyen esetekben a propaganda nagyon hasznos és a nemzet büszke lehet, hogy emelkedését nem csak a harc erőszakának köszönheti, hanem annak a lelkiismeretnek is, amit a nemzetek lelkéből kiváltott . . . ehhez azonban az kell, hogy propaganda le-